

УДК 378:364

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Повідайчик Оксана Степанівна

Борщ Костянтин Костянтинівич

м. Ужгород

У статті розкрито значення магістерської практики для формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; розроблено зміст магістерської практики згідно вимог кредитно-модульної системи навчання; визначено мету, завдання, ключові кваліфікації, якими повинні володіти магістри соціальної роботи після завершення практики; розкрито умови проведення науково-дослідницької і науково-педагогічної практик; подано індивідуальні завдання до кожного виду практики магістрів соціальної роботи.

Ключові слова: магістри соціальної роботи, практична підготовка, науково-дослідницька практика, науково-педагогічна практика.

В сучасних умовах посилення ролі знань та практичного досвіду для розвитку суспільства підвищуються вимоги до професійної підготовки магістрів соціальної роботи: їхньої кваліфікації, конкурентоспроможності на ринку праці, здатності адаптуватися і реагувати на соціально-економічні та науково-технічні зміни, готовності до реалізації професійних функцій. Це вимагає внесення коректив у практичну підготовку майбутніх фахівців. Серед визначених шляхів, які сприяють вирішенню окресленої проблеми, – організація та проведення магістерської практики у вищих навчальних закладах.

Аналіз наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених (Н. Гайдук, Л. Клос [1], І. Козубовська [2], І. Мигович [3], Ш. Рамон, С. Саррі [4], Т. Філат, К. Ханвей [5]) свідчить про актуальність і значущість даної проблеми і потребу у розкритті значення магістерської практики, визначенні її мети, завдань та необхідних умов, які забезпечують підготовку майбутніх магістрів соціальної роботи до професійної діяльності.

Практика магістрів соціальної роботи є обов'язковою складовою освітньо-професійної про-

грами і передбачає вдосконалення студентами професійних вмінь і навичок, здобутих у процесі теоретичного навчання. Практика базується на змісті професійної діяльності магістрів соціальної роботи, який передбачає виконання практичних завдань з надання соціальних послуг, у тому числі здійснення управлінських функцій у закладах соціального обслуговування населення, а також:

- ведення наукового пошуку у сферах соціальної роботи та споріднених з нею наук (психологія, педагогіка, соціологія, соціальна медицина тощо);
- викладання навчальних курсів з теорії і практики соціальної роботи.

Формування практичних навичок здійснення наукового пошуку відбувається в процесі науково-дослідницької практики, де студенти оволодівають уміннями та практичними підходами до збору, аналізу та обробки емпіричного матеріалу. Теоретичним підґрунтям проведення наукових досліджень є такі дисципліни як «Науково-дослідницький семінар», «Соціальне проектування і прогнозування» та ін.

У процесі проходження науково-педагогічної практики студенти набувають конкретних методичних умінь для проведення навчальних занять у системі ступеневої професійної освіти, зокрема в таких закладах, як коледж, університет з урахуванням специфіки професійної підготовки. Теоретична підготовка до викладацької діяльності забезпечується під час вивчення курсів «Психологія і педагогіка вищої школи», «Вища освіта України і Болонський процес», «Навчання теорії і практиці соціальної роботи в Україні і за рубежом».

Науково-дослідницька та науково-педагогічна практики магістрів проводяться з відривом від процесу навчання (тривалість практик по 4 тижні у 10 семестрі) та передбачають самостійну роботу студентів-практикантів у соціальних закладах і службах та вищих навчальних закладах, які готують майбут-

ніх соціальних працівників.

Науково-педагогічна практика.

Науково-педагогічна практика магістрантів покликає здійснювати їх підготовку до професійної діяльності в ролі викладача, куратора, тьютора; навчити аналізувати й розв'язувати практичні ситуації професійної діяльності, озброїти комплексом необхідних умінь та навичок. У процесі практики створюються широкі можливості для розвитку професійно необхідних (організаторських, дидактичних, комунікативних, гностичних, перцептивних, сугестивних, креативних) здібностей особистості, збагачення творчого потенціалу майбутнього викладача.

Науково-педагогічна практика може стати ефективним засобом підготовки майбутніх викладачів до педагогічної діяльності за умов відповідної мотивації діяльності магістрантів, свідомого ставлення до виконуваної роботи, усвідомлення своєї професійної відповідальності за її результати.

Даний вид практики магістрантів є продовженням систематичної роботи з формування практичної професійної готовності фахівців. Від рівня професіоналізму, системи теоретичних знань й умінь, педагогічної майстерності магістрантів, майбутніх викладачів вищої школи, залежить статус і авторитет закладів вищої освіти України.

Мета науково-педагогічної практики – закріплення студентами теоретичних знань у галузі навчально-виховної діяльності, а також набуття практичних навичок цієї роботи в умовах вищого навчального закладу.

Завдання практики:

- навчити студентів застосовувати в практичній діяльності теоретичні знання, одержані під час навчання у магістратурі вищого навчального закладу;
- навчити працювати з колективами студентів, створюючи сприятливі умови для цілеспрямованого навчального процесу;
- підготувати магістрантів до проведення навчальних занять різного типу із застосуванням методів, прийомів та засобів навчання, які активізують пізнавальну діяльність студентів;
- навчити магістрантів здійснювати педагогічне керівництво студентською групою, стимулювати пізнавальну діяльність студентів;
- сформулювати в студентів уміння реалізовувати завдання з виховання студентів під час навчально-виховного процесу.

Змістові модулі. Модуль 1. Суть та особливості навчального процесу у вищій школі. Загальні основи педагогічної діяльності. Стратегії та технології навчання студентів. Освітнє середовище: методи навчання студентів у вищій школі. Форми організації навчання у вищій школі. Організація контролю як зворотного зв'язку у вищій школі.

Після проходження практики студенти повинні:

знати: сутність і специфіку навчального процесу у вищій школі; тенденції, особливості розвитку системи вищої освіти в Україні та зарубіжних країнах; критерії відбору, принципи структурування змісту навчальних курсів у вищій школі; сучасні інтерактивні методи навчання студентів; форми організації навчання студентів; норми, критерії оцінювання знань, умінь студентів;

уміти: розробляти, структурувати зміст лекцій, практичних, семінарських занять; складати навчальні (робочі) програми курсів; застосовувати форми, методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів;

володіти навичками: підготовки до учбових занять і методикою викладання навчального матеріалу; організації та контролю самостійної роботи студентів; керування студентською аудиторією.

Модуль 2. Виховання студентської молоді. Проблеми виховання студентської молоді. Особливості розвитку і формування особистості студента. Формування студентської спільноти, шляхи розв'язання педагогічних конфліктів.

Після проходження практики студенти повинні:

знати: особливості, методи, прийоми виховання студентів; сутність, напрями, організаційні аспекти спілкування зі студентами;

уміти: планувати структуру, зміст виховної роботи зі студентами, розв'язувати конфлікти, що виникають в освітньому середовищі; аналізувати й вирішувати різноманітні педагогічні ситуації;

володіти навичками: застосування методів, прийомів організації виховного впливу на студентів; спілкування зі студентами у навчальний і позанавчальний час; розв'язання конфліктних ситуацій.

Індивідуальні завдання до науково-педагогічної практики:

- Всебічно ознайомитись із структурою і напрямками діяльності базового вищого навчального закладу.
- Вивчити особливості розробки навчальних планів спеціальності, особливостями моделювання графіків навчального процесу та складання розкладу.
- Ознайомитись з планами навчально-виховної роботи закладу на навчальний рік, Статутом вищого навчального закладу, правилами внутрішнього розпорядку, положенням щодо організації навчального процесу.
- Ознайомитись з функціональними обов'язками, правами, напрямками діяльності рад факультетів, вченої ради закладу, кафедр та ін.
- Відвідати заняття (лекції, практичні) викладачів кафедри (3-4 заняття), зробити педагогічний аналіз цих занять.
- Самостійно розробити текст однієї лекції та методичну розробку практичного заняття (з рецензіями на них викладача-керівника практики).
- Провести лекцію і практичне заняття.
- Ознайомитись із системою виховної роботи із студентами у позанавчальний час, особливостями діяльності у навчальних закладах молодіжних організацій.
- Провести кураторську годину в студентській групі (тему виховної години магістрант може обрати самостійно, попередньо погодивши з керівником практики).

Таким чином, завдання науково-педагогічної практики передбачають дві складові, що доповнюють одна одну: *пасивну та активну (аудиторну) практику.*

Пасивна практика передує активній (аудиторній). Вона полягає у відвідуванні магістрантом лекцій, практичних занять, консультацій які проводять

викладачі кафедри; участь у навчально-методичній роботі кафедри, відвідування занять, які проводять інші студенти-практиканти з подальшою участю у обговоренні результатів і підготовкою письмової рецензії. Обсяг пасивної практики – не менше 10 годин.

Активна (аудиторна) практика є основною у всьому процесі науково-педагогічної практики, оскільки саме в ході активної практики виявляються та закріплюються викладацькі здібності студентів. Активна практика включає в себе: самостійне проведення лекції та практичного заняття; участь у методичній роботі кафедри і т.д.

До початку активної практики студент подає керівнику практики текст лекції та методичну розробку практичного заняття. Обсяг лекції складає 10-15 сторінок тексту, методичної розробки – 5-7 сторінок. Після узгодження з керівником студент допускається до самостійного проведення занять.

На залікових заняттях мають бути присутні керівник практики та інші студенти-практиканти. Після закінчення лекції (практичного заняття) проводиться обговорення, в котрому приймають участь всі присутні. В ході обговорення висловлюються зауваження теоретичного (стосовно змісту лекції) та методичного (якість подачі матеріалу, контроль над аудиторією, активність студентів, використання технічних засобів навчання і т.п.) плану. Обсяг активної науково-педагогічної практики складає не менше 4 годин: 2 лекційні години та 2 години практичних занять.

Заключним етапом практики є підготовка студентами звітної документації.

Науково-дослідницька практика.

Дослідження, які здійснюються в соціальній роботі зорієнтовані на вивчення певних практичних питань із подальшою розробкою конструктивних пропозицій щодо розв'язання проблем. Часто дослідження в соціальній роботі ґрунтуються на поєднанні теоретичного вивчення проблеми та виконання практичної роботи інноваційного характеру.

Таким чином, соціальний працівник, який виступає в ролі дослідника-аналітика, впроваджує нову модель роботи та науково обґрунтовує її ефективність, або вивчає проблемну ситуацію та надає рекомендації з удосконалення вже існуючих форм та методів роботи. Використання наукових методів дає можливість соціальним працівникам не тільки пояснити сутність та ефективність практичних дій, а й виявити проблеми, що виникають у процесі прийняття рішень.

Враховуючи це, формування компетентності майбутнього соціального працівника в означеному напрямі – одне з головних завдань його науково-дослідницької підготовки. Саме таку професійну компетентність має виявляти випускник освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” під час проходження даного виду практики.

Мета науково-дослідницької практики – забезпечити розуміння студентами ролі і значення науково-дослідної роботи в процесі прийняття управлінських рішень у майбутній професійній діяльності; сформулювати навички організації та виконання науково-дослідних робіт; сприяти розвитку творчого мислення в процесі виконання наукових досліджень.

Завдання практики:

- поглиблення та закріплення теоретичних знань з

циклу професійно-орієнтованих дисциплін, залучення студентів до безпосередньої практичної діяльності, формування прагнень щодо здійснення науково-дослідної діяльності;

- накопичення досвіду з практичного оволодіння прийомами науково-дослідної діяльності;
- формування і вдосконалення професійних умінь і навичок здійснення науково-дослідних заходів з різних напрямів соціальної роботи;
- проведення дослідження, оброблення й оформлення результатів з використанням сучасного програмного забезпечення;
- накопичення й опрацювання конкретного матеріалу для виконання магістерської роботи.

Змістові модулі: Модуль 1. Методологічні засади науково-дослідної роботи студентів. Теоретико-методологічні підходи до вивчення соціальних явищ і процесів. Кількісні і якісні методи досліджень у соціальній роботі та їх різновиди. Процедури та техніки дослідження.

Після проходження практики студенти повинні:

знати: теоретичні засади дослідницького процесу в сфері соціальної роботи; методи одержання емпіричної інформації в процесі соціального дослідження; основні процедури та техніки дослідження.

уміти: проводити роботу зі збирання інформації із застосуванням кількісних та якісних методів дослідження; підбирати техніки дослідження.

володіти навичками: конструювання надійних інструментів вимірювання характеристик досліджуваних об'єктів; підбору адекватних методів збирання інформації, грамотного їх застосування.

Модуль 2. Організація та планування науково-дослідної роботи студента. Планування дослідження, розробка програми дослідної роботи. Формування вибірки та проведення дослідження. Опрацювання і аналіз даних дослідження.

Після проходження практики студенти повинні:

знати: складові та етапи науково-дослідницької роботи, їх зміст; основні види планів соціальних досліджень; поняття програми дослідження; вибіркової процедури у дослідженні.

уміти: розробляти методика наукових досліджень і пропозиції з проблеми дослідження; науково обґрунтовувати результати наукових досліджень; оформляти результати дослідження у вигляді магістерської роботи.

володіти навичками: здійснення науково-дослідних заходів з різних напрямів соціальної роботи; проведення дослідження, обробки і аналізу результатів з використанням сучасного програмного забезпечення; накопичення і опрацювання конкретного матеріалу для виконання магістерської роботи.

Індивідуальні завдання до науково-дослідницької практики:

- Ознайомитися із системою виробничих функцій соціального працівника конкретної установи соціальної сфери, пов'язаних з виконанням завдань аналітико-дослідницького характеру.
- Виявити основні методи аналітико-дослідницької діяльності установи, що використовуються нею для збору інформації, проведення експериментів, розробки соціальних програм та проектів.
- Опрацювати і проаналізувати одне з проведених установою прикладних досліджень.

- Взяти участь у проведенні дослідження, в разі, якщо таке здійснюється під час проходження практики студентами.
  - Провести невелике за обсягом та тривалістю прикладне дослідження, яке пов'язане з темою магістерської роботи, з метою подальшого використання його результатів закладом для удосконалення своєї роботи.
  - Розробити анкету для збору необхідної установі-базі практики інформації з метою подальшого використання її при плануванні роботи чи підготовці аналітичної довідки, звіту тощо.
  - Виконати індивідуальне завдання.
  - Підготувати письмовий звіт про результати практики та захистити його на засіданні спеціально призначеної комісії.
- Таким чином, магістерська практика соціальних працівників передбачає: закріплення та поглиблення теоретичних знань з майбутнього фаху, набуття навичок самостійної практичної діяльності; вироблення творчого, науково-дослідницького підходу до професійної діяльності; закріплення студентами теоретичних знань у сфері науково-педагогічної діяльності, а також набуття практичних навичок цієї роботи.

Література та джерела

1. Соціальна робота: Практична підготовка студентів на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» / Н. М. Гайдук, Л. Є. Клош, С. Г. Ставкова, С. Я. Беляєва: Навч. посібник. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2007. – 164 с.
2. Козубовська І. В. Наскрізна програма практики студентів (спеціальність 7.040202 – Соціальна робота) / І. В. Козубовська. – Ужгород: Видавництво УжНУ, 1998. – 27 с.
3. Мигович І. І. Соціальна робота у вищій школі / І. І. Мигович. – Ужгород: Видавництво УжНУ, 2001. – 46 с.
4. Обучение социальной работе. Преемственность и инновации // Под ред. Ш. Рамон и С. Сарри; Пер. с англ. – М.: Флинта, 1997. – 156 с.
5. Практика социальной работы / Под ред. К. Ханвея и Т. Филата; Пер. с англ. – Амстердам-Киев, 1996. – 240 с.

В статті раскрыто значення магістерської практики для формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; розроблено зміст магістерської практики відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання; визначено цілі, завдання, ключові кваліфікації, якими повинні володіти магістри соціальної роботи після завершення практики; раскрыто умови науково-дослідницької та науково-педагогічної практик; представлені індивідуальні завдання до кожного виду практики магістрів соціальної роботи.

Ключевые слова: магістри соціальної роботи, практична підготовка, науково-дослідницька практика, науково-педагогічна практика.

The article examines the importance of master practice for the formation of future social workers' readiness to the professional activity. The content of master practice in compliance with the credit-module system has been considered. The purpose, objectives, key skills, which are required to social work masters after practice, have been defined. The conditions of realization of scientific research and teaching practices have been revealed. The individual tasks for each kind of social worker master practice have been provided.

Key words: masters of social work, practical training, research practice, research and pedagogic practice.